

„ZLOŽENÁ TETA SALLY NEURČITÉHO VEKU“

Bradley W. Bateman*

Donieslo sa mi, že mnohé spory ohľadom keynesiánskej ekonómie sa točia okolo konštruktu... Často sa ukázalo, že postava, o ktorej sa s istotou hovorí ako o „Keynesovi“, je ahistorickou abstrakciou. Tú neumiestňujú do kontextu skutočných sporov o politiku alebo diskusií o teórii, ale pomedzi citáty z jeho rôznych spisov z rozličných období natičené do významov, ktoré sotva mohol zamýšľať. Vzhľadom na to, že Keynes sám používal označenie „klasický ekonóm“ – voči čomu jeho priateľ a kritik D. H. Robertson vzniesol kritickú námietku – je ironické, že vír času sa mu pomstil aj tak, že z mena Keynes vytvoril niečo, čo Robertson nazval „zloženou tetou Sally neurčitého veku“.¹

V diskusii Keynes verus Hayek treba zodpovedať dve hlavné otázky: „Ktorý Keynes?“ a „Ktorý Hayek?“. Povážme tú ošemetnú situáciu, v ktorej sa Hayek ocitol po vydaní knihy Cesta do nevoľníctva: pravicoví znalci a politici v Amerike sa zjavne necítili vo svojej koži, keď protištátne postoje, ktoré mu pripisovali, nezodpovedali tomu, ako vo svojej knihe kvalifikoval napríklad význam sociálneho štátu.² Alebo si spomeňme na prekrúcanie skutočnosti, ktoré šírili James Buchanan a Richard Wagner vo svojej slávnej knihe Demokracia v deficite, že Keynes sa zasadzoval za neustále zvyšovanie deficitov štátneho rozpočtu.³ V lepšom či horšom prípade, pre mnohých ľudí sú protivníkmi vo veľkej diskusii títo dvaja slamení panáci.

Cieľom mojej eseje nie je rozplieť všetkých falošných Keynesov od všetkých falošných Hayekov, ktorí sa zatiaľ naskytili. Chcem skôr prebrať dosť rozšírenú „tetu Sally“, ktorou často predstavujú Keynesa, a preukázať, že ho predstavujú skutočne falošne.⁴

Nechcem pritom nijako naznačiť, že by medzi Keynesom a Hayekom nebol značný odstup. Debata o nich rozhodne stojí za to. Mala by však prebiehať medzi historicky presným Hayekom a historicky presným Keynesom. Len tak sa môžeme dostať k ekonomickým, metodologickým a etickým rozdielom, z ktorých sa dá najlepšie poučiť.

Zoznámte sa s tetou Sally

V predstavách mnohých ľudí je Keynes najväčším ekonómom 20. storočia. A čo je možno ešte dôležitejšie, že je to človek, ktorý zachránil kapitalizmus z hĺbky Veľkej hospodárskej krízy svojím teoretickým objavom – predviedol, ako vrátiť kapitalistické hospodárstvo

* Písané pre K & K.

1 Clarke (1988), VIII

2 Pozri Caldwell (2020), kde sa nachádza výborná oprava tety Sally vytvorenej na základe nesprávnej interpretácie Hayekovho diela.

3 Pozri Bateman (2005).

4 Táto esej úzko nadväzuje na Batemana (2006).

k plnej zamestnanosti. Po mnohých rokoch vysokej nezamestnanosti stratil kapitalizmus v mysliach mnohých ľudí svoje opodstatnenie a schodnými alternatívami sa zdali byť socializmus aj komunizmus. V tejto karikatúre získal kapitalizmus späť svoju legitimitu len vďaka uplatneniu keynesiánskej hospodárskej politiky, najmä vďaka veľkým a neustále rastúcim deficitom štátneho rozpočtu.

Implicitnou súčasťou tejto karikatúry je, že Keynes sa zaujímal o fiškálnu politiku (vládne výdavky a dane), ale nie o menovú politiku (úrokové miery a objem peňazí v obehu). Túto časť karikatúry nakoniec hlavný prúd ekonómie vyjadril explicitne, keď ju formalizoval v základnom príbehu „o keynesiánoch verzus monetaristoch“ a oživil ju pomocou modelu IS-LM.

A napokon existuje predstava, že Keynes svojim *opus magnum* Všeobecná teória zamestnanosti, úrokov a peňazí (1936) vynašiel makroekonómiu alebo štúdium ekonomiky ako celku.

Skrátka, Keynes teda údajne vynašiel makroekonómiu a použil ju na to, aby ukázal, že fiškálna politika je dôležitejšia ako menová politika a najmä, že kľúčom k prosperite sú neustále sa zvyšujúce deficity štátneho rozpočtu. A týmto teoretickým blitzkriegom zachránil kapitalizmus.

Mojím cieľom tu nie je polemizovať o tom, či je Keynes najväčším ekonómom 20. storočia. Chcem skôr kontrovať dostatkom faktov a ukázať, že osoba opísaná v predchádzajúcom odseku nie je historický Keynes.

Ako vynašli vynálezcu makroekonómie

Azda najjednoduchším spôsobom, ako vyvrátiť mýtus, že Keynes vynašiel makroekonómiu, je poukázať na texty sekundárnej literatúry zaoberajúce sa otázkou, čo Keynes vynašiel alebo nevynašiel. Od vydania knihy Davida Laidlera Falšovanie keynesiánskej revolúcie (1999), ktorá je asi najlepším výkladom stavu makroekonomického myslenia pred Všeobecnou teóriou, uplynulo už viac ako dvadsať rokov.⁵ Dejiny ekonomických ideí sú v stručnosti o tom, že ekonómovia začali vážne teoretizovať o makroekonomických otázkach v 18. storočí a že Keynes sám pracoval na okraji tejto literatúry mnoho rokov pred vydaním Všeobecnej teórie.

Pomôžeme si aj tým, že tento termín vznikol v roku 1933, teda tri roky pred vydaním Keynesovej knihy.⁶ A tiež, že samotný Keynes tento termín vo svojej veľkej knihe (ani neskôr) nikdy nepoužil. Desaťročia pred rokom 1936 sa pre štúdium „ekonomiky ako celku“ bežne používali názvy „teória podnikového cyklu“ (alebo teória obchodného cyklu) a „menová teória“. Tieto oblasti boli pred rokom 1936 také rozpracované, že už pred vydaním Keynesovho *opus magnum* sa dali rozpoznať školy makroekonomického myslenia (napr. rakúska škola, štokholmská škola). A, samozrejme, bol tu veľikán Knut Wicksell, inšpiráciu čerpali od neho takmer všetci, ktorí v tejto oblasti na začiatku 20. storočia pracovali.

V tejto „dovtedajšej“ literatúre o „ekonomike ako celku“ však chýbalo teoretické vysvetlenie toho, čo spôsobuje rast a pokles zamestnanosti. Predtým sa väčšina „makroekonomických“ prác zaoberala skúmaním príčinných súvislostí medzi množstvom peňazí

⁵ Pozri tiež Laidler (1991) a O'Brien (1993).

⁶ Tento termín prvýkrát použil Ragnar Frisch, nórsky ekonóm, ktorý o mnoho desaťročí neskôr získal Nobelovu cenu.

v obehu či cenou peňazí (úrokovou mierou) na jednej strane a celkovou cenovou hladinou (infláciou a defláciou) na strane druhej. Ľudia intuitívne chápali, že inflácia a deflácia spôsobujú kolísanie zamestnanosti, ale nikto pred Keynesom nemal model, ktorý by tieto súvislosti vysvetlil. On túto medzeru vyplnil. Odtiaľ pochádza úplný názov jeho knihy: Všeobecná teória zamestnanosti, úrokov a peňazí.

Originalitu Keynesovho teoretického diela asi najlepšie vedecky spracoval Don Patinkin v knihe Anticipácie Všeobecnej teórie? (1982). A hoci by bolo nesprávne tvrdiť, že panuje úplný konsenzus o pôvode a originalite Všeobecnej teórie, Patinkin je uznávaný za to, že správne identifikoval odlišnosť Keynesa od jeho súčasníkov: jeho teóriu o tom, ako sa v trhovej ekonomike určuje zamestnanosť.⁷ Pred Keynesovým teoretickým aparátom sa napríklad ekonómovia museli spoliehať na *ad hoc* príbehy o tom, ako výkyvy inflácie a deflácie ovplyvňujú zamestnanosť. Vysvetliť infláciu a defláciu je, samozrejme, veľmi dôležité. Ak nie z iného dôvodu, tak preto, aby sme sa ich pokúsili obmedziť. Ale v konečnom dôsledku, ak chceme porozumieť, ako funguje „ekonomika ako celok“, musíme byť schopní pochopiť, čo poháňa zamestnanosť a produkciu.

Nie je to teda tak, že Keynes „vynašiel makroekonómiu“. Makroekonómia bola živou oblasťou ešte skôr, než v nej Keynes začal pracovať. Čo však urobil, bolo vyplnenie medzery v makroekonomickej teórii. Vytvoril model, ktorý umožnil ekonómom ukázať, ako mohlo dôjsť k čomusi takému ako Veľká hospodárska kríza.

Peňaženka tety Sally

Slovo fiškálny pochádza z latinského slova *fisc*, čo znamená peňaženka. *Fiškálna politika* sa teda zaoberá vládnu „peňaženkou“: tým, čo do nej príde (výber daní), aj tým, čo z nej odchádza (čo sa míňa na tovary a služby). A samozrejme, „keynesiánsku hospodársku politiku“ a „keynesiánstvo“ definuje práve táto schopnosť vyberať príjmy a míňať peniaze, najmä vynakladanie viac peňazí a/alebo znižovanie daní na stimuláciu hospodárstva. V modeli, ktorý Keynes vyvinul vo Všeobecnej teórii, totiž možno ľahko ukázať, že zvýšenie vládnych výdavkov pri zachovaní všetkého ostatného bezo zmeny zvýši zamestnanosť. Rovnako možno ľahko ukázať, že zníženie daní pri zachovaní všetkých ostatných vecí bezo zmeny zvýši zamestnanosť.

Otázkou pre nás je, aké použitie vládnej peňaženky Keynes navrhol. Možno treba v prvom rade povedať, že *nenavrhol* fungovať v deficite štátneho rozpočtu. Toto bolo dlhodobou Keynesovo dosť konzistentné posolstvo. Zrejme však stojí za to pozrieť sa na tri epizódy z posledných dvadsiatich rokov jeho života, ktorými potvrdíme, že nebol tou deficitnou príšerou z Buchananových a Wagnerových nočných mór.

Prvou epizódou je jeho spolupráca s Hubertom Hendersonom pri presadzovaní platformy Liberálnej strany v parlamentných voľbách v roku 1929. Spoločne vydali volebný pamflet *Dokáže to Lloyd George?*, v ktorom obhajovali dvojročný záväzok vlády vynaložiť 250 miliónov libier na projekty verejných stavieb. Hoci však tieto projekty verejných stavieb (ako výstavba bytov a ciest) označovali za „výdavky financované z úverov“, nemysleli tým, že by vláda mala prejsť do deficitu.

⁷ S mnohými Patinkinovými interpretáciami Keynesovej práce som nesúhlasil (Bateman 1996). Ale v otázke, v čom spočíva pôvodný prínos Všeobecnej teórie, sa zhodneme.

Aby sme pochopili, prečo ich odporúčanie neznamenal deficit, musíme porozumieť tajomnému svetu vtedajšej britskej fiškálnej politiky. Štátne dlhopisy (prvotriedne cenné papiere, tzv. *gilts*) nemali určenú splatnosť a vláda vytvorila aj umorovací fond na ich splácanie (vyraďovanie). Umorovací fond sa zozbieral ako súčasť každoročného výberu daní, pričom sa stanovili ciele na splatenie pevne určených súm dlhopisov, až fond dostatočne narastie. Keynes a Henderson navrhli, aby sa peniaze na projekty verejných stavieb požíčovali z umorovacieho fondu, čo znamenalo, že príjmy generované projektmi by sa mohli použiť na splácanie „pôžičiek“ z fondu. Vláda by tak vybrala peniaze z vlastnej peňaženky, aby investovala do nových kapitálových projektov, ktoré by generovali výnosy a tie by vrátili, čo bolo z peňaženky vybraté.

Toto je asi jeden z hlavných dôvodov, prečo Keynes vo Všeobecnej teórii nikde neodporúča ísť so štátnym rozpočtom do deficitu. Mal alternatívnu stratégiu financovania. Už v roku 1924 navrhoval, aby vláda prepracovala svoj rozpočtovací proces tak, aby odrážal štandardné účtovné postupy a oddelil kapitálový rozpočet od „bežného“ rozpočtu. Navrhol, aby sa tieto dva rozpočty nazývali verejný kapitálový rozpočet a rozpočet štátnej pokladnice.

Toto odporúčanie by teda zahŕňalo účtovanie všetkých kapitálových projektov (generujúcich príjmy) a ich financovanie v samostatnom rozpočte mimo „pravidelného“ rozpočtu, ktorý pokrýva bežné výdavky na priebežnú spotrebu. Vláda by potom mohla, podobne ako podniky, účtovať svoje investície do nových zariadení a vybavenia oddelene od nákladov (a príjmov) na svoju bežnú činnosť.

To nás privádza k tretej „epizóde“, ktorá sa odohrala počas vojny, keď Keynes pracoval na Bielej knihe o plnej zamestnanosti (1944) a na Ankete o štátnom dlhu (1945). V rámci práce formálnej komisie aj v korešpondencii týkajúcej sa oboch projektov Keynes vytrvalo zastával svoj argument za vyčlenenie rozpočtu verejného kapitálu z rozpočtu štátnej pokladnice. „Je dôležité zdôrazniť, že uľahčenie financovania deficitu, ako tento pojem chápem ja, nie je súčasťou rozpočtu štátnej pokladnice ani verejného kapitálu.“⁸ To znamená, že vláda by podľa ním navrhovanej účtovnej schémy vždy vybrala dostatok daní na zaplatenie svojej bežnej spotreby.

Nielenže sa teda nezachovali žiadne dôkazy, že by Keynes mal trvalý záujem o využívanie deficitného financovania na stimulovanie ekonomiky. Existuje tiež množstvo dôkazov o tom, že s touto politikou ako prostriedkom na dosiahnutie prosperity nesúhlasil.⁹

Ale čo menová politika?

Samozrejme, hoci nemal záujem využívať deficit štátneho rozpočtu na stimulovanie ekonomiky, veril vo využitie projektov verejných stavieb ako nástroja na obnovenie plnej zamestnanosti. Bezprostredné účinky samotných projektov zrejme podľa Keynesa len sprostredkovali najväčší prínos takejto politiky. Zamestnanosť považoval za základ ľudskej dôstojnosti, takže tie projekty nepovažoval za nedôležité samy osebe. Skôr bol presvedčený, že by sa mali využiť na stabilizovanie *súkromných* investícií, a to bola zrejme cesta, kde videl najväčší potenciál pri snahe o udržanie vysokej zamestnanosti.

8 *JMK*, xviii, s. 406. Pozri tiež s. 352-53.

9 Clarke (1988) opisuje jediný prípad, keď Keynes jednoznačne podporil deficit štátneho rozpočtu.

Keynes bol presvedčený, že taká vážna miera nezamestnanosti, akú zažili počas Veľkej hospodárskej krízy, bola dôsledkom zrútenia podnikateľských investícií. Hospodársky cyklus bol podľa neho spôsobený výkyvmi vo vyhliadkach podnikateľov od optimizmu po pesimizmus. Tieto výkyvy v ich „životnej sile“ spôsobujú, že investície do nových zariadení a vybavenia kolíšu nahor a nadol, čo následne spôsobuje rast a pokles zamestnanosti.¹⁰ „Veľká kríza“ bola len prípadom, keď „životná sila“ klesla a zotrvala nízko.

Projekty verejných stavieb boli prostriedkom, ktorý mal podnietiť zmenu životnej sily. Ak v podnikateľskej komunite nič iné nepovzbudzovalo optimizmus, mohla to hádam spraviť vyhliadka na zvýšenie zamestnanosti (a prosperity) vďaka kapitálovým výdavkom vlády. Projekty verejných stavieb by boli očividným nástrojom pri hlbokoj depresii, ale Keynes bol presvedčený, že by sa mohli použiť aj na minimalizovanie výkyvov „normálneho“ hospodárskeho cyklu. Ak by podnikatelia nadobudli dôveru, že keď sa životná sila a investície znížia, vláda účinne zasiahne programom výstavby nových ciest alebo verejných bytov, možno by hneď nepodliehali takým záchvatom pesimizmu.

Keynesovou víziou bolo stlmiť výkyvy vo vyhliadkach, investíciách a zamestnanosti a tie zostávajúce ponechať okolo vyššej priemernej úrovne. Nemyslel, že hospodársky cyklus možno odstrániť, ale bol presvedčený, že ho možno minimalizovať. A že zvýšená priemerná miera investícií povedie k vyššej priemernej miere zamestnanosti.

Preto veril, že menová politika zostane dôležitým nástrojom. Netvrdil však, že by sa menová politika mala používať proticyklicky, ako to bolo v prípade projektov verejných stavieb, ale skôr, že úrokové sadzby by sa mali stanoviť a udržiavať na nízkej úrovni, aby to podnietilo čo najviac investícií.

Problém menovej politiky podľa Keynesa spočíval v tom, že úroková miera bola potenciálne nestabilná, pretože bola skôr výsledkom psychológie trhu než základných fundamentov. Ak by sa úroková miera kývala hore a dole podľa zmien psychológie trhu, len by to ešte viac zhoršilo nestabilitu súkromných investícií. Preto s cieľom pomôcť minimalizovať výkyvy v investíciách a udržať čo najvyššiu zamestnanosť odporúčal vytvoriť *očakávanie*, že menové orgány sú odhodlané viesť politiku ich udržiavania na nízkej úrovni. Ak by menové orgány (centrálne banky) boli dôveryhodné, takéto očakávanie by sa samo naplnilo.¹¹

Pas tety Sally

Skupina historikov, sociológov a ekonómov začala v osemdesiatych rokoch skúmať, ako sa Keynesove myšlienky šírili svetom počas Veľkej hospodárskej krízy. Ako sa tvorcovia politik na toľkých miestach dostali k jeho múdrosti a zavádzali jeho odporúčania? Ako presne došlo k procesu „záchranu kapitalizmu“?

Na svoje prekvapenie však vedci v jednej krajine za druhou zisťovali, že použité politiky vyvinuli na miestnej úrovni bez priameho odkazu na Keynesovu prácu.¹² Tieto politické reakcie na hospodársku krízu nazvali termínom „protokeynesiánske“. Zistili, že ekonomické myšlienky sú pre tvorbu politiky dôležité, ale myšlienky dôležité pri riešení krízy neboli nevyhnutne Keynesove.

10 Hovorím tu o „podnikateľoch“, pretože ide o Keynesovu konštrukciu.

11 Pozri Keynes (1936) s. 198, 203-05.

12 Pozri Peter Hall (1988).

Čie myšlienky to boli? V každej krajine to bolo inak. Napríklad v Nemecku, Japonsku, Francúzsku, Spojených štátoch a Švédsku politici prijímali rozhodnutia o stimulácii hospodárstva z praktických, politicky vypočítavých dôvodov, ktoré nevychádzali z Keynesových diel (populárnych ani odborných). Jedinými krajinami, v ktorých sa dá zdokumentovať úloha Keyesových myšlienok pri tvorbe politik, boli Kanada a Veľká Británia.

Ako to bolo možné? Asi to vyznie ironicky, ale odpoveďou môže byť skutočnosť, ktorá sa udiala vo svete tesne *po* vojne. Vtedy sa už všeobecne rozšírili základné idey využívania fiškálnej a menovej politiky na stimuláciu (alebo tlmenie) hospodárstva. Rovnako dôležité je, že v tom čase sa objavili základné štatistické analýzy a Keynesov model poskytol jednoduchý prostriedok na koncipovanie a testovanie politických návrhov. Napokon, v týchto rokoch sa začali aj zbierať údaje o národnom dôchodku (napr. hrubý národný produkt a jeho zložky). Tieto údaje umožnili štatisticky odhadnúť účinky danej politiky. Roky bezprostredne po vojne boli v oblasti tvorby politik skutočne obdobím „keynesiánskej revolúcie“. Tento úspech a rozšírenie jeho mena ako skratky pre nové politiky riadenia dopytu možno spôsobili, že mu ľudia pripisovali to, čo sa dialo *pred* vojnou. V skratke, jeho požehnanie povojnovým politikám riadenia dopytu mohlo ľudí viesť k mylnej domnienke, že politika riadenia dopytu pred vojnou bola tiež „keynesiánska“, a nie „protokeynesiánska“.

Zaslúži si, aby jeho meno niesla keynesiánska ekonómia a keynesiánske politiky do tej miery, v akej povojnová štatistická a politická činnosť využívala model, ktorý predniesol vo Všeobecnej teórii. Treba však mať na pamäti, že išlo o použitie jeho mena na revolúciu v tvorbe politik, ktorá sa udiala prevažne bez odkazu na jeho prácu.

Záver

Keď oddelíme skutočného Keynesa od zloženej tety Sally neurčitého veku, dá sa z toho vyvodiť mnoho poučení. Jedno dokonale ponaučenie možno napríklad vyvodiť z novej poddisciplíny v rámci intelektuálnych dejín, „recepčných štúdií“. Recepčná štúdia Keynesových diel by skúmala kontext, v ktorom sa vyvíjali rôzne interpretácie autora a jeho práce. Mala by za cieľ zistiť, čo poháňalo rôzne interpretácie. Čo mu ľudia, ktorí Keynesa interpretovali, vkladali do úst? Čo podľa nich mal povedať? Ako ich interpretácie slúžili vlastným rétorickým a politickým cieľom?

Tí, čo praktizujú recepčné štúdie, si však dávajú pozor, aby nikdy nepovedali, aká je tá *správna* interpretácia. Samozrejme, historik ideí má dobrý dôvod preukázať cnosť pokory, ale táto esej *nie* je recepčnou štúdiou: nielenže som sa (zatiaľ) nepýtal, čo ľudia od svojej interpretácie Keynesa chceli, ale kritérium „neutrality“ v recepčných štúdiách som splnil len spoločne. Koniec koncov, akt dekonštrukcie tety Sally vyslovene hovorí, že niektoré interpretácie sú historicky presnejšie ako iné.

Na záver by som sa však chcel vrátiť k základnému cieľu recepčných štúdií a spýtať sa, čo chceli ľudia dosiahnuť interpretáciami každého z našich protagonistov. Rád by som to spravil naznačením, že hoci diskusiu Keynes verzus Hayek zväčša viedla potreba argumentovať v prospech určitého zapojenia štátu do ekonomiky (alebo proti nemu), tak nesprávna charakteristika každého z nich odvádzala diskusiu od skutočných problémov. Teta Sally býva pravdepodobne buď hrdinkou alebo ničomníčkou, ktorá ukončuje ďalšiu diskusiu. Jej cnosť (zachránila kapitalizmus!) alebo jej darebáctvo (chcela čoraz väčšie rozpočtové deficity!) sú vlastnosti, ktoré majú zastaviť diskusiu, nie ju rozvíjať.

Koniec koncov, Keynes aj Hayek mali veľa spoločného. Oba sa označili za liberálov a v tom možno spočíva nevyužitá príležitosť. Keynes nebol socialista ani komunista. Opa- kovane sa odmietal stotožniť s ktoroukoľvek z týchto ideológií a trval na tom, že skúma, čo to znamená byť liberálom vo svete, ktorý formuje rýchlo sa rozvíjajúci kapitalizmus. Podobne aj Hayek sa po roku 1936 väčšinu svojho života snažil definovať nový liberaliz- mus (neoliberalizmus). Veril však napríklad, že na podporu liberálneho štátu je potrebný zdravý sociálny štát. Nebol protištátnym „barbarom“.

Jeden z okruhov otázok, na ktoré teda poukazuje diskusia Keynes versus Hayek, znie: Aké sú možnosti liberalizmu v priemyselnom kapitalizme? Čo je liberalizmus v režime oligopolného kapitalizmu? Aký veľký (alebo malý) by mal byť sociálny štát? Aká je v li- berálnej demokracii legitímna funkcia sociálneho štátu? To sú otázky, ktorých význam sa nezmenšil. Na odpovediach sa nezhodneme, ale to ani Hayek a Keynes. Ak sú však toto protagonisti našej diskusie, zostáva v rámci nej bohatá nepreskúmaná línia.

Pochopenie, že Keynes ani Hayek v skutočnosti nie sú takými karikatúrami, ako v de- bate o nich zvyčajne vychádzajú, nám dáva šancu posunúť ju na inú úroveň. Namiesto toho, aby sme zo svojho protivníka vytvárali démona a potom sa na túto karikatúru spo- liehali v snahe ponížiť iné stanovisko, alebo hrdinu, ktorý náš názor ľahko presadí, mô- žeme sa zahľbiť a pochopiť, čo si skutočne mysleli a čo by nám dnes mohli ponúknuť.

LITERATÚRA

- Bateman, Bradley W. (1996) *Keynes's Uncertain Revolution*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bateman, Bradley W. (2005) *Scholarship in Deficit: Buchanan and Wagner on John Maynard Keynes*. *History of Political Economy* 37(2): 185-90.
- Bateman, Bradley W. (2006) *Keynes and Keynesianism* In Roger E. Backhouse and Bradley W. Bateman, eds. *A Cambridge Companion to Keynes*. Cambridge: Cambridge University Press. 271-290.
- Buchanan, James and Wagner, Richard. (1977) *Democracy in Deficit: The Political Legacy of Lord Keynes*. New York and London: Academic Press.
- Caldwell, Bruce. (2020) *the Road to Serfdom After 75 Years*. *Journal of Economic Literature* 58(3) 720-748.
- Clarke, Peter F. (1988) *The Keynesian Revolution in the Making, 1924-1936*. Oxford: Clarendon Press.
- Hall, Peter, ed. (1989) *The Political Power of Economic Ideas: Keynesianism Across Nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Keynes, John Maynard. (1936) *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London; Macmillan.
- Keynes, John Maynard. (1980) *The Collected Writings of John Maynard Keynes*. Vol. 27. London: Macmillan and Cambridge University Press.
- Laidler, David E. W. (1991) *The Golden Age of the Quantity Theory*. Princeton: Princeton University Press.
- Laidler, David E.W. (1999) *Fabricating the Keynesian Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Brien, D. P. (1993) *Thomas Joplin and Classical Macroeconomics*. Brookfield, VT: Edward Elgar.
- Patinkin, Don. (1982) *Anticipations of The General Theory?* Chicago: University of Chicago Press.